

CAHİT SITKI TARANCI'NIN ŞİİRLERİNDE KADIN, SEVGİLİ VE AŞK¹

Yrd. Doç. Dr. Rıza BAĞCI

Celal Bayar Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü

ÖZET

Edebiyat araştırmaları alanında yapılan önemli ve yaygın çalışmalardan biri de, tematik incelemelerdir. Bu makalede, Cumhuriyet devri Türk edebiyatının en tanınmış şairlerinde biri olan Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirlerinde kadın, sevgili ve aşk temaları üzerinde durulmuştur. Ayrıca Cahit Sıtkı Tarancı'nın kadın, sevgili ve aşk anlayışının şiirlerine nasıl ve ne şekilde yansıdığı, bu anlayışın oluşmasında içinde yaşadığı dönemin ve şartların ne gibi bir rolü olduğu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet dönemi Türk şiiri, Cahit Sıtkı Tarancı, kadın, sevgili, aşk.

WOMAN, BELOVED AND LOVE IN THE POEMS OF CAHİT SITKI TARANCI

ABSTRACT

One of the most important and most common themes which were studied in literature researches is thematic ones. In this article, the themes of woman, beloved and love taking place in well-known poet Cahit Sıtkı's pomes are examined. By doing this, the way of reflection of woman, beloved and love in Cahit Sıtkı, and the role of environment and his time shaping his ideas and his understanding are analysed from different perspectives.

Keywords: Republican era Turkish poem, Cahit Sıtkı Tarancı, woman, beloved, love

Giriş

Batı'da, edebiyat araştırmaları alanında yapılan önemli ve yaygın çalışmalardan biri de, tematik incelemelerdir. Amerikalı edebiyat teorisyenleri Rene Wellek ve Austin Warren, *Edebiyat Teorisi* adlı eserlerinde, bu konuda Avrupa ve Amerika'da yapılan çalışmalar üzerinde geniş bir şekilde durur ve bu

¹ Bu yazı, Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi II. Uluslararası Türk Tarih ve Edebiyatı Kongresine (11-12-13 Kasım 2005) sunulan bildirinin geliştirilmiş şeklidir.

tür çalışmaların hem edebiyat tarihi hem de fikir tarihi çalışmaları açısından önemini vurgular (Wellek-Warren, 1993: 90–102).

Biz de bu incelememizde, Cumhuriyet devri Türk edebiyatının en tanınmış şairlerinden biri olan Cahit Sıtkı Tarancı'nın (1910-1956) şiirlerinde kadın, sevgili ve aşk temaları üzerinde duracak, onun kadın, sevgili ve aşk anlayışının şiirlerine nasıl ve ne şekilde yansıdığını, bu anlayışın oluşmasında içinde yaşadığı dönemin ve şartların rolünün ne olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiirleri kronolojik olarak incelendiğinde, onun kadın, sevgili ve aşk temalarını işlediği şiirleri belirgin çizgilerle iki guruba ayrılır:

1-Kadın ve Sevgili Temasını İşlediği Şiirler

2-Aşk ve Evlilik Temasını İşlediği Şiirler

1-Kadın ve Sevgili Temasını İşlediği Şiirler

Tarancı'nın bu şiirleri de üç gurupta incelenebilir:

a) Öğrencilik Dönemi Şiirlerinde Kadın ve Sevgili

Cahit Sıtkı Tarancı'nın 1930 yılında daha lise son sınıf öğrencisi iken çeşitli dergilerde yayımladığı ilk şiirlerinden itibaren, kadın ve sevgili temasını yoğun bir şekilde işlediği görülür. Onun şiirlerinde kadın ve sevgili teması, koyu bir yalnızlık, kimsesizlik ve karamsarlık duygusuyla birlikte karşımıza çıkar. Tarancı daha hayatının baharında, yirmi yaşında bile kendini mutsuz hisseder, hayata ve olaylara karamsar bir şekilde bakar. 1930 yılında Galatasaray Lisesi'nin Akademi adlı dergisinde yayımladığı *Gidiyorum* başlıklı şiirinde bu halini anlatır:

Çölde bir yolcu gibi yalnızlığım içinde
Kavrulup gidiyorum.
Serseri bir rüzgâr gibi hep ganimet peşinde
Savrulup gidiyorum.
Serçe kadar pervasız, bir günden ötekine
Atlayıp gidiyorum.
Bütün kumaşlarımı açtığım gibi yine
Katlayıp gidiyorum.
Bir kış güneşi gibi ben keyfimin esiri
Görünüp gidiyorum.
Ne belli bir yerim var, ne de sevdiğim biri
Sürünüp gidiyorum.

Cahit Sıtkı Galatasaray Lisesi'nde, daha sonra Mülkiye Mektebi ve Yüksek Ticaret Okulu'nda okuduğu yıllarda, derin bir yalnızlık, kimsesizlik ve kötümserlik duyguları içinde kıvranır, dünyaya geldiğine, yaşadığına pişman

olur. Bir kadın ve sevgili ihtiyacını derinden hisseder. Kendini “bir sevgili sahibi olmak saadetinden” mahrum biri olarak görür. Şehvî duygularla bir kadın, kendisine sevgili olacak bir kadın arayışına girer. Mutsuzluğunu, çehresinin günden güne süzülmesini, hayattan tat alamayışını, hayatının kendisini bile güldüren bir oyuncak haline gelişini, duygularını paylaşacak bir sevgilisinin olmayışına bağlar. 1931 yılında yayımladığı *Günlerim* adlı şiiri, onun bu duygularını anlatır:

Sorma bu çehre neden günden güne süzülür.
Bir sevgilim yoktur ki duyduğumu duyacak.
Günlerim koklamadan attığım bir güldür.
Hayatım beni bile güldüren bir oyuncak.

Onun çevresinde, okuduğu okullarda çeşit çeşit güzeller vardır ama, Tarancı’ya nedense bunların hiç birisi kısmet olmaz, hepsi birer birer elinden kaçıp gider. Kadın hasretiyle kıvranan şair, kendisini bu konuda “çok beceriksiz” olmakla suçlar:

Elimden kaçıp gitti, çeşit çeşit güzeller;
İçlerinden hiç biri bana kısmet olmadı.
Yenmemiş bir meyvenin nasıl bilinir tadı?
Bir ses bana her akşam “çok beceriksizsin!” der.

Bu yıllarda Tarancı, kadın ve sevgili hayalleri kurar. Onun gençlik yıllarında hayal ettiği kadınlar, vücutları bembeyaz, gözleri cam renginde, uzun saçlı, “sanki güller içinde gülen taze kadınlar”dır. Fakat kendini kadınlara beğendirmekte çok yeteneksiz bulan şair, arzuladığı bu kadınlara bir türlü sahip olamaz. Bu durum onun uykularını kaçırır, ondaki yalnızlık duygusunu daha da arttırır ve şair benzi uçuk bir şekilde,

Bu zalim uykusuzluk –yolumu kesen haydut-
İçimde bir çılgıktır, dudaklarımda sükut.
Dilsiz karanlıklarda beliren uykusuzluk.

İçimden dışarıya akseden bir yangındır.
Bana yalnızlığımı sezdirenen uykusuzluk,
Koynumda boşluğunu duyduğum bir kadındır.

diyerek yatağında kıvranıp durur.

Genç şair, gerçek dünyada, gerçek sevgililere sahip olamayınca, realiteden kaçır, hayal âlemine çekilir. “Henüz keşfedilmemiş, meçhul kalmış bir adada”, mermer bir sarayda, vücudu bembeyaz bir kadınla, elleri saçlarında, başı

dizlerinde, her şeyden ve bütün insanlardan uzak, bütün dünyadan irak bir yerde, baş başa bir hayat sürmenin hayallerini kurar:

Ellerim saçlarında ve başım dizlerinde,
Her şeyden, her insandan, bütün dünyadan irak,
Tâ içimizden gelen bir ahenge uyarak,
Ve bu ahenkle sarhoş, ister misin sevgilim,
Hiç sonu gelmeyecek bir ömür geçirelim?

Tarancı, *Sarayımız, Rüyamız* adlı şiirlerinde, böyle meçhul bir diyarda, sevgilisiyle birlikte huzur içinde yaşayıp sevişecekleri, birbirlerinin olacakları, muhayyel bir beldeyi anlatır. Tarancı'nın bu şiirleri bize, Tefvik Fikret'in *Ömr-i Muhayyel* ve Ahmet Haşim'in *O Belde* şiirlerini hatırlatır. Tarancı da tıpkı Tefvik Fikret ve Ahmet Haşim gibi, çirkin realite karşısında mesut olacağı muhayyel bir dünyaya sığınır.

Cahit Sıtkı, kendini kadınlara beğendirme konusundaki “beceriksizliğinden” ancak otuz yaşına doğru kurtulur. Bu yıllarda, onun da artık “yorgun başını göğsünde, emniyette bileceği” bir “Kadıköylüsü”, bir “Beşiktaşlısı”, vardır. İlginçtir ki Tarancı, ilk sevgilisi Kadıköylü kız hakkında hiç şiir yazmamıştır (Saba, 1957: 16). Tarancı'nın gerçek sevgilisi, onu çok etkileyen, gençliğini tarumâr etmek oyununu oynayan sevgilisi ise, Beşiktaşlıdır. Şaire göre “onun üzerine yoktur ve olamaz” (Tarancı, 1957: 132, 155, 206). Her şeye onu sevmekle başladım diyen Tarancı (1957: 155), Beşiktaşlısı için üç şiir yazar. *Hayal Ettiğim Şey*, *Abbas* ve *Sevdalı* adını taşıyan bu şiirlerinde Tarancı, onunla bütün macerasını ayrıntılı bir şekilde anlatır. 1940 yılında otuz yaşında yayımladığı *Hayal Ettiğim Şey* adlı şiirinde, onunla vuslata erdiğini, bahtiyar başlarını bir yastığa attıklarını, beraber nice hazlar tattıklarını dile getirir. Şair Beşiktaşlım dediği bu sevgilisini, Paris'te olduğu yıllarda da (1938-1940), Edremit'te askerlik yaptığı yıllarda da bir türlü unutamaz ve *Abbas* adlı şiirine konu yapar. Beşiktaşlı sevgilisinin Tarancı üzerindeki tesiri, askerlik sonrası İstanbul'da bohem hayatı yaşadığı yıllarda (1943-1944) ve İstanbul'dan Ankara'ya gelip yerleşmesinden sonra da devam eder. Şair Ankara'da da Beşiktaşlısını bir türlü aklından çıkaramaz. *Sevdalı* adlı şiirinde kendisine mektup bile yazmayan sevgilisini, vefasız çıkmakla suçlar. Ama her şeye rağmen kendisini hiçbir şeye değişmeyeceğini, rüyasına girdiği geceler keyfinden uçtuğunu, kendisi için bayram sabahının bile onsuz, hiçbir anlamının olmadığını söyler:

Gönül sende, göz yolda kaldı ;
Ne postacı semtime uğrar,
Ne turnalar selam getirir;
Vefasız çıktın Beşiktaşlım.

Katlanmaksam katlanıyorum,
Kimselere belli etmeden.

İyi kötü bir iş tutmuşum,
Acısı, tatlısı hepsi bir.
Ha Ankara, ha Çemişkezek;
Senden uzak olduktan sonra.

Nerde olsa yaşıyor insan;
Nerde olsa bir gün ölmek var.

Sen ilk aşkı, ilk göz ağrısın;
Dünyalara değişmem seni.
Keyfimdən uçtuğum oluyor,
Rüyama girdiğin geceler.

Bayram sabahı bile olsa,
Sensiz doğan günü neyleyeyim!

b) Askerlik Dönemi Şiirlerinde Kadın ve Sevgili

Cahit Sıtkı Tarancı, Mart 1941’de otuz bir yaşında askere alınır. İzmir’deki hazırlık kıtası ve Ankara Yedek Subay Okulu’ndaki kısa bir eğitimden sonra, Ekim 1941’de Edremit-Burhaniye’ye asteğmen olarak atanır. Ağustos 1942’de ise teğmen olur ve Edremit’e yakın Ilıca’daki Sahil Muhafaza Taburu Emir Subaylığı’na getirilir. Ekim 1943’te ise terhis edilir (Geçer, 1977: 12).

Tarancı, iki buçuk yıllık askerlik hayatında da kendisini yalnız hisseder. Hayata ve olaylara kötümser bir şekilde bakar. Derin bir boşluk duygusu içinde yaşar. Bu yıllarda Tarancı’nın “gündüz kolunda, gece koynunda boşluğunu duyduğu”, “renk, ses, koku ve etten mürekkep dışı mevcudiyete” hasreti gittikçe artar (1957: 115-116). Kendi ifadesiyle söyleyecek olursak, “evlilik, hattâ gayri meşru beraberlik hayatına” bile özlem duymaya başlar (Tarancı, 1957: 116). Kendisini içkiye verir. Askerlik günleri ona göre bir türlü alışamadığı sakın bir yeknesaklık içinde, boş ve manasız bir şekilde geçmektedir. Sürekli hüznler, dertler, sıkıntılar, hüsrânlar içinde kıvranan şair, perakende saadetler, tesadüfî vuslatlar arar (Tarancı, 1957: 148). Nihayet karşısına, Burhaniye’de bir komşu kızı çıkar. Hali, tavırları, konuşması ve serbestliği ile ilgisi çeken bu “Boşnak Kızı” ile Tarancı, bazen zeytin ağaçlarının gölgesinde, bazen buluşup geldikleri Edremit’te hoşça vakit geçirir (Tarancı, 1957: 148, 154). Bu Boşnak kızıyla yaşadıklarını, yakın arkadaşı Ziya Osman Saba’ya yazdığı mektupların birinde “hem tatlı, hem komik bir macera” olarak niteler (Tarancı, 1957: 155). Bu yıllarda Tarancı, şiir dışında hiçbir şeyi ciddiye almaz. Ona göre, “sigara, rakı, kadın, kumar ve cümle iptilalar birer vesileden başka bir

şey değildir. Aslolan, yeryüzünde bulunmak bahtiyarlığını mümkün mertebeye uzatmak” ve hayatı daha yoğun yaşamaktır (Tarancı, 1957: 162).

Tarancı bu yıllarda tamamen epikürîen bir anlayışla karşımıza çıkar (Geçer, 1977: 33). Gününü gün edip, hayatın tadını ve lezzetini çıkarmaya çalışır. Cahit Sıtkı için “sevilmek, teneffüs etmek kadar hayatî bir ihtiyaçtır” (Tarancı, 1957: 195). Fakat o, bu ihtiyacı bir sevgiliye bağlanıp kalarak değil, muhtelif çiçeklere konarak, daldan dala uçarak gidermeye çalışır. Yine askerlik günlerinde, bu sefer de kendine esmer bir sevgili bulur. Bu sevgili, şairin askerlik görevini yaptığı Ilıca’ya yakın bir köyde oturmaktadır. Şair, bu sefer de kendini bir köylü kızına kaptırmış, onsuz edememekte (Tarancı, 1957: 196), onu göremediği günler Mecnun gibi olmaktadır. Bu köylü kızın sade ve zarif giyinişi, şairin gözlerini kamaştırmakta, şair onu seyretmeye doyamamakta, ona baktıkça ferahlamaktadır. Bazen hayatı, böyle bir sevgiliyle karşılıklı gülümsemekten ibaret sanmakta, “sen bir tarafa, dünya bir tarafa” diye şiirler yazmaktadır (Tarancı, 1957: 201- 202). Tarancı bu sevgilisi için, önce *Esmer Güzeli Yarım* şiirini yazar ve onu,

Bu meltemli geceler,
Su sesi, ay ışığı,
Uzayan türküleri
Cırcırböceklerinin,
Bu cümbüş, bu muhabbet,
Bu tatlı uykusuzluk,
Hep senin şerefine
Esmer güzeli yarım.

diye yüceltir. Daha sonra da sevgilisini için *Misafir* adlı şiirine konu yapar:

Bir gece misafirim olsan yeter,
Dolar odama lavanta kokusu;
Soğur sevincimden sürahide su,
Ay pencerede durup durup güler.

Havva kızlarının en dilberini
Görsün diye aya karşı soyunsan!
Okşasam, öpsem, koklasam bir zaman,
Vücudunun ürperen her yerini.

Teneffüs eder gibi seviştikçe,
Doğacak çocuğum aklıma gelir;
Şiir söylerim saadete dair,
Odama misafir olduğun gece.

Bu şiirdeki,

Teneffüs eder gibi seviştikçe,
Doğacak çocuğum aklıma gelir;

mısraları, bizi, Tarancı'nın bu esmer güzeli yariyle evlenmeyi, yuva kurmayı tasarladığı düşüncesine götürmemelidir. Çünkü Tarancı o günlerde, ailesinin bulunduğu, Erenköy Kız Lisesi mezunu bir kızla evlilik hayalleri kurmaktadır (Tarancı, 1957: 167, 171, 172). Yani Ilıca'daki esmer güzeli yari, onun için, cinsel arzularını tatmin eden ve hoşça vakit geçirilen bir varlıktan başka bir şey değildir.

İlginçtir ki, Tarancı'nın bu ilgi duyduğu, sevdiği, birlikte olduğu, hoşça vakit geçirdiği kızlar, kendisine göre yaşça bir hayli küçük, genç kızlığa yeni adım atmış kızlardır. Hatta bunlar içinde, *daha "kara okul göğüslüklerini olsun çıkarmamışlar"* vardır (Saba, 1957: 16). Meselâ, Beşiktaşlıdan önceki Kadıköylü sevgilisi, böyle daha okul önlüğünü çıkarmamış bir kızdır. Beşiktaşlı sevgilisi ise, on dört yaşındadır. Burhaniye'de askerliğini yaparken seviştiği komşusu Boşnak kızı da, on dört yaşındadır. Yine askerliği sırasında Ilıca'daki esmer güzeli yari, on yedi yaşında var yoktur (Saba, 1957: 16).

Tarancı'nın böyle kendinden *"kat kat küçük"* yaşlarda kızlar sevmesinin sebebini, şair arkadaşı, yakın dostu Ziya Osman Saba şöyle açıklar: Bunun sebebini *"sormam üzerine, bir sır gibi anlatmıştı bana... Cahit, kendisinin, çirkin, hiçbir kızın beğenmeyeceği, beğenemeyeceği kadar çirkin olduğuna inanmıştı... bu konuda aşırı bir duyarlılık gösteriyor, bunu bir kara talih sayıyordu... ve şöyle diyordu: Ben çirkinim, yetişkin kızlardan, beni beğenen olmaz. Onlar tecrübelidir. Ben, ancak, küçük yaştaki toy kızları elde edebilirim, ancak onlar bana yüz verirler"* (Saba, 1957: 17). Aynı aşâğılık kompleksi içinde yaşayan Ahmet Haşim gibi Cahit Sıtkı da, fizik yapısından, kendi deyimiyle, dar kalıbından memnun görünmüyor, sabah tıraş olurken aynada seyrettiği yüzünden sonra, bu yüzle, ancak küçük kızların hayatında ilk erkek olabileceğine inanıyordu (Saba, 1957: 17-18).

c) Askerlik Sonrası Şiirlerinde Kadın ve Sevgili

Ekim 1943'te askerlikten terhis edilen Tarancı, ailesinin kendisini çok memnun eden evlendirme teklifinden nedense çabucak vazgeçer. Bu yıllarda o, önce, ticarî faaliyetlerinin merkezini Diyarbakır'dan İstanbul'a naklederek, Eminönü'nde bir iş yeri ve Beyoğlu'nda bir daire kiralamış olan ailesinin yanında kalır, babasının ticarî defterlerini tutar. Fakat kısa süre sonra eve geç saatlerde içkili gelmesine babasının kızmasını bahane edip tam istediği yerde, Beyoğlu'nun göbeğinde bir pansiyona yerleşir. Kendini tamamen kadın ve içkiye verip, tam bir bohem hayatı yaşamaya başlar. Artık hiçbir ayırım yapmaksızın çeşitli kadınlarla birlikte olur. Hattâ, o günlerde evlilik hazırlıkları yapan ve kendisi gibi, bir pansiyonda kalan yakın arkadaşı şair Ziya Osman

Saba'ya, gece geç bir vakitte “odasını şenlendirecek” genç bir kadın bile bulup getirir (Saba, 1957: 26-29).

Sürdüğü bu bohem hayatı bile Tarancı'yı mutlu etmez. “Şiir dışındaki her işten ve her şeyden kısa sürede usanan Tarancı, bir yıl kadar sonra (1944), Ankara'ya giderek Anadolu Ajansı'nda mütercimliğe başlar”(Geçer, 1977: 13). Artık ailesinin işinden ve gözünden de uzaklaşmış, Ankara'da Hergele Meydanı civarında bir oda bulmuş, kendini daha rahat ve daha yoğun olarak şiir, kadın ve içkiye vermiştir (Saba, 1957: 30-33).

Cahit Sıtkı'nın Ekim 1943'te askerlik terhisinden 1947 yılına kadar şiir, kadın, içki üçgeninde devam eden bu bohem hayatı, onun şiirlerine de yansır. Tarancı, 1944 yılında yayımladığı *Muhabbet Faslı* adlı şiirinde,

Gülmek mutadın olmalıdır güzel kız!
İstemem kalksın omzumdan dost eli;
Hep öyle meyhanede geçmeli ömrüm!

diyerek, her akşam mekan tuttuğu meyhaneyi yüceltir. Meyhane, onun şiirlerinde çok defa, kadın ve cinsel duygularla birlikte işlenir. Tarancı, aynı şiirde takıldığı meyhanede beraber olduğu güzel kızla doyasıya, cinselliği yaşamak ister:

Kadehler daha yavaş içilmelidir;
Çok daha uzun sürmeli öpüşmeler,
Sabahlara dek muhabbet etmeliyiz!

Gün bizi ayıracak birbirimizden.

O günlerde otuz beş yaşında olan ve cinsel duygularının kuvvetli bir şekilde etkisi altına giren şair, kaldığı pansiyonda odasını temizleyen hizmetçi kıza bile, erotik duygularla yaklaşır. 1945 yılında yayımladığı *Hizmetçi Kız* adlı şiiri, şairin o günlerde cinsel duygularını baskılamakta ne kadar güçlük çektiğini gösterir:

Kapı açıldı geliyor,
Elinde kahve fincanı,
Saçları saç, gözleri göz,
Göğüs, kalça hepsi tamam;
Bacaklar, hele bacaklar.

Kız Allah'ını seversen,
Kurbanın olayım bırak,
Ölüyorum senin için,
Pazardır evde kimse yok;

Fırsat bu fırsat güzelim.

Bu yıllarda Tarancı için kadın ve cinsellik bir saplantı haline gelip, hayatını alt üst eder. Tarancı elinde kadeh, hiçbir şeyi umursamadan sabahlara dek, kendini kaptırdığı güzelleri düşünür. Onun 1945 yılında yazdığı *Fikr-i Sabit* başlıklı şiiri, bu halini ne güzel anlatır.

Ne bileyim ben,
Kimdi Amerika'yı keşfeden,
Ne eder beş kere beş,
Güneyden mi kuzeyden mi doğar güneş.
Kaçınıcı padişah Yavuz?
Aylardan Nisan mı yoksa Temmuz?
Ne bileyim nereye gider turnalar;
Şeftali ne zaman çıkar?
Bahçemde gül mü açmış ya karanfil?
Umurumda değil;
Sabahlara dek kadeh elde,
Aklım, fikrim o güzelde.

Ankara'da, İstanbul'daki eski dostlarından kopup, Orhan Veli ve Melih Cevdet'in kozmopolit çevresine giren Tarancı, bu çevreden derin bir şekilde etkilenir. Zaten cinsel arzularının yoğun baskısı altında olan Tarancı'da, bu arkadaşlarının da etkisiyle, aşk duygusu âdeta kaybolur, yerini şehvet ve çapkınlık alır. Fakat bu durum, o yıllarda sadece Cahit Sıtkı, Orhan Veli, Melih Cevdet ve çevresiyle de sınırlı değildir. Bu devirde kadın, içki, kumar hattâ eroin dörtgeninde yaşayan, "*hiçbir şeye inanmayan, zevkine ve eğlencesine düşkün, boş ve âvâre bir nesil yetişmiştir*" Bu nesle mensup "Orhan Veli'de aşk duygusu, en aşağı seviyeye, "*vesikalı yar*"e kadar iner" (Kaplan, 1978: 189–193).

Orhan Veli'nin âşık olduğu bir sevgilisi değil, kendi ifadesiyle "*vesikalı yarı*" veya "*dostu*" vardır. O, *Aşk Resm-i Geçidi* adlı şiirinde, özellikleri birbirinden tamamen farklı, bu beraber olduğu kadınları, birincisi, ikincisi, üçüncüsü diye tam on ikincisine kadar sayar (Kanık, 1998: 129–131). Hiç bir ayırım yapmadan birçok kadınla birlikte olur ve bunu bir yaşam felsefesi haline getirir. Bedri Rahmi, *Kendimi Kendim Yaratsaydım* başlıklı şiirinde, kendini tamamen içgüdüsel arzularına teslim eder. Hayvanlığa özenir (Kaplan, 1975: 126). Erotik değil, pornografik diyebileceğimiz şiirler yazar. Aynı nesle mensup sonradan İslami bir hayat tarzına yönelen Necip Fazıl bile, otellerin daracık odalarında, izbe sofalarında, büyük şehrin kaldırımlarında, kendini yalnız hisseder. Kadın, içki, kumar üçgeninde bir hayat yaşar ve cinselliğe sığınır, daha sonra şiir kitaplarına almadığı, reddettiği şiirler yazar (Baykal-Hız, 2001: 43-44). Kendini "*mavi gözlü dev*" olarak niteleyen Nazım Hikmet, çiçekten

çiçeğe konan, her çiçekten bal toplayan bir arı gibi durmadan kadın, sevgili ve eş değiştirir (Yeşilyurt, 2004: 10–191). Onun sevgililerinin bir kısmı da, tıpkı Tarancı gibi, kendisinden son derece küçüktür. Üstelik bu “*mavi gözlü dev*” sevdiği kadınlara karşı, onları “mini minnacık kadınlar” olarak niteleyecek kadar narsist yaklaşımlar sergiler. Devrin ünlü hikayecisi “*Sait Faik, Rum kızları ile Rum çocuklarını sever ve bu sevgisi insanda biraz şüphe uyandırır*” (Kaplan, 1978: 193). “*İkinci Meşrutiyet devrinin büyük idealler peşinde*” koşan ve yıkılan imparatorluğun enkazı içinden büyük bir fedâkârlıkla genç Türkiye Cumhuriyeti’ni çıkaran, Millî Mücadele’nin kahraman neslinden sonra, bu nesil, tam “*bir yıkılmışlık manzarası arz eder*”(Kaplan, 1978: 188).

Cahit Sıtkı Tarancı, Ankara’da bu atmosferin ve Orhan Veli ile yakın dostluğunun da etkisiyle, Orhan Veli’nin *Aşk Resm-i Geçidi* adlı şiirine benzer şiirler yazar. 1945 yılında yayımladığı *Şaşırtmaca* başlıklı şiiri, bunun tipik bir örneğini teşkil eder:

İşte Birsen, o cilveli kız;
Saçları yüzüne dökülen,
Göz göze geldik, a Mübeccel!
Güldü, meğersem Semiha’yımış!
Konuşunca tanıdım, Türkân!
Oturdu, baktım, Nazmiye’dir.
Müjgân oluvermiş öperken;
Soyundu, gördüm ki o değil.
Sahiden sen kimsin güzelim?

Birsen, Mübeccel, Semiha, Türkân, Nazmiye, Müjgân ve başka biri, açıkça görüldüğü gibi Tarancı da Orhan Veli gibi kendini tam olarak cinselliğe kaptırmış, birçok kadın ve kızla ilişki kurmuştur. Şüphesiz bunun aşkla veya sevda ile uzaktan yakından ilgisi yoktur. Bu yıllarda Cahit Sıtkı, erotizmle romantizmi birbirine karıştırır, kadın konusunda doyumsuzluğa düşer ve içgüdülerinin esiri haline gelir. Bu durumun onun üzerinde olumsuz etkileri olur. Çünkü bilim adamlarının da belirttiği gibi “*Aslında cinsel dürtü, tüketicidir. İnsanın içinde dalga dalga yükselirken, çalışmayı ve düşünmeyi engeller. Fakat romantik duygu üretkendir. Şiir ve sanatın kaynağını oluşturur*” (Tarhan, 2005: 34). Cahit Sıtkı, maalesef bu ayrımı yapamaz ve bunun acı sonuçlarına katlanmak zorunda kalır. Kendisi bu halini birçok şiirinde açıkça itiraf eder.

Türk edebiyatı üzerine yaptığı araştırma ve incelemeleriyle tanınan Mehmet Kaplan, Cahit Sıtkı ve Orhan Veli neslinin içine düştüğü bu hazin durumu şöyle anlatır: “*Bu devirde reel hayatta dahi aşk duygusu sükût etmiştir... Artık kadın ruhla dolu, erkeğin ruhunu yükselten büyük bir varlık değil, sadece meslek arkadaşı, şehvet ve ihtirası tatmin eden bir âlettir... Aşk duygusunun bu seviyeye inmesi... aile hakkında beslenen fikirleri de değiştirir.*

Gençler evlenmeyi, aile yuvası kurmayı lüzumsuz bulmaya başlarlar. Düşman piyesinde olduğu gibi, evlenme müessesesi ile alay eden eserler tercüme olunur... Cahit Sıtkı, aşk ve aile duygularının sükûtu demek olan bekârlığa âit şiirler yazar. Bekârlık müşterek bir tem haline gelir” (Kaplan, 1967: 19).

2- Aşk ve Evlilik Temasını İşlediği Şiirler

Cahit Sıtkı'nın yaşadığı kasvetli günler, uykusuz geceler, akşamüstü başlayan tâ geç vakitlere kadar devam eden içkili, kumarlı, kadınlı, kızlı hayat, ölüm korkusu, karamsarlık ve kötümserlik, onu genç yaşta acınacak bir hale getirir. Tarancı, kendini perişan, yalnız ve garip hisseder. Hayatının bir muhasebesini yapıp, ev bark ve çoluk çocuk sahibi olamamanın ıstırabını yaşar. *Garip Kişi* adlı şiirinde bu duygularını dile getirir ve

Bu akşam ilk olarak ağladım,
Bekâr odamın penceresinde.
Hani ev bark? Hani çoluk çocuk?
Ne geçti elime bu hayatın
Meyhanesinde, kerhanesinde?
Yatağım her gece böyle soğuk.
Saadet bu ömrün neresinde?

diye sorar. Daha 1942 yılında, askerde iken, yaşadığı hayata pişman olup, bütün çılgınlıklarına bir son vermek, vakit geçmeden evlenip mutlu olmak ister. *Paydos* şiiri, şairin bu duygu ve düşüncelerine tercüman olur:

Paydos bundan böyle çılgınlıklara;
Sert konuşmaya başladı aynalar.
Yetişir koştum aşkın peşi sıra;
Bitirdi beni bu içki, bu kumar.

Ne saklayayım gaflet ettiğimi?
Elimle batırmışım gençliğimi;
Binip bineceğim en güzel gemi!
Aldığımı geri vermez dalgalar.

Meyhaneler, sabahçı kahveleri,
Cümle eş, dost, ressam, serseri,
Artık cümbüşte yoksam geceleri,
Sanmayın tarafımdan ihanet var.

Yaş ilerliyor... Artık geçti bizden;
Kişi ev bark edinmeli vakitken,
Gün gelince biz değil miyiz ölen?
Cenazemiz yerde kalmasın dostlar!

O yıllarda, ailesi de Tarancı'yı, askerlik dönüşü evlendirmek istemektedir. Nihayet aile, oğulları için uygun bir aday da bulup, durumdan kendisini haberdar eder. Bu aday, Diyarbakırlı, yirmi üç yaşında ve Erenköy Kız Lisesi mezunu, Cahit Sıtkı'nın da tanıdığı, beğendiği bir kızdır. Tarancı, bu habere çok sevinir, kendi ifadesiyle “şâd olur, dehşetli hoşuna gider” (Tarancı, 1957: 167). Saadet ümitlerine kapılır, karşısına önemli bir fırsat çıktığını düşünür ve “evlenmeyi de zengin bir hayat tecrübesi olarak gördüğünü” söyler (Tarancı, 1957: 172). Mutluluk hayalleri kurar. Durum, kızın, babasından istenme safhasına kadar gelir (Tarancı, 1957: 185). Fakat nedense, askerlik dönüşü bu mesele, birden kapanır. Tarancı, önce İstanbul'da, daha sonra Ankara'da eski düzensiz hayatına devam eder.

Tarancı'nın bu düzensiz hayatı, 1947 yılına kadar sürer. 1947 yılında Tarancı, artık otuz yedi yaşındadır. Bu yıldan itibaren onda, tekrar evliliğe, mutlu bir çift olup sevişmeye, güzel bir yuva kurmaya, aşka dair derin bir özlem görülür. Üstelik şâir, bu günlerde gerçekten âşık olmuş, bir güzele gönülden bağlanmış gibi görünmektedir. İlginçtir ki otuz yedi yaşındaki Tarancı'nın sevgilisi yine on dört yaşındadır. *Aşk Masalı* adlı şiirinde Tarancı, bu duygularını ne güzel dile getirir:

Nisan akşamının en tatlısı
Sevdiğim on dördünü sürmede
Bende gönüllerin en kanatlısı.

Ben delikanlıyım o kız dilber
Bahar kokan o yanıp tutuşan ben
Şakadan derken dalmışız beraber
Aşk bahçesinin çıkılmaz içinden.

Ölüyorum senin için güzelim
Nasıl gülüp sokuluyor sahi mi?
Saçlarını okşayan hangi elim?
Kollarımda o yârin kendisi mi?

Çöl olsa aşar, dağ olsa yıkarım
Bizi ayıran kalın duvarları
Bu acı gerçeğe sonradan vardım
Gök çoktan yeşildir, dal çoktan sarı.

Bir define var gitsem bulur muyum
Öpüştüğümüz ağaçlar altında
Sevmek devam eden en güzel huyum
İnsan bir kere sever hayatında.

Tarancı, bu şiirinde çağdaş bir Mecnun gibi görünmekte ve aşkın geleneksel bütün özelliklerini üzerinde taşımaktadır. Aşk, şâiri mutlu etmiş, onu hayata bağlamış, onun için hayatın anlamını değiştirmiştir. Şâir bu yıllarda üst üste aşk şiirleri yazmakta, sevgilisini en güzel mısralara konu etmektedir. *Sevdiğim* adlı şiiri bunun en güzel örneklerinden birini teşkil eder:

Gözüm aydın, göynüm aydın,
İşte,
Gün doğduğu yerden,
Gün doğusundan daha güzel
Giyinmiş kuşanmış geliyor
Murat yeşil ağaçlar arasından.
Kara zeytin gözlerinde müjdeler,
Tıpış tıpış geliyor.
Sevdiğim,
Havaynan, ekmeknen, suynan bir tuttuğum.

Cahit Sıtkı artık gönlünü, cilveli ve edalı bir güzele kaptırmış, onun güzelliği karşısında kendinden geçmiştir. Ayrıca bu güzel, kendini dirhem dirhem satmakta, şairi deli divane etmektedir. Tarancı böyle bir sevgilinin, bir daha eline geçmeyeceğini düşünmekte, kendisini gündüz işinde şaşkın, gece düşünde çılgın eden bu sevgiliye sahip olmanın yollarını aramaktadır. Şair, *Bir Güzel* başlıklı şiirinde, bu güzeli anlata anlata bitiremez:

Bir güzel bilirim bir daha bilmem;
Onda gör cilve nedir, eda nedir.
Öyle satar kendini dirhem dirhem,
Ondan bu gönül deli divanedir.

Nerden çattım böylesi bir güzele,
Netsem neylesem, o kız geçmez ele.
Kaptırdım kendimi bir kere sele.
Bana sor, dalga nedir, kaya nedir.

Gündüz işimde, beni şaşkın eder.
Gece düşümde, beni çılgın eder.
Ayrılığı, başımdan aşkın eder.
Bir sevda ki, yanmaktan başka nedir?

Tarancı, ilk defa böyle bir sevdaya tutulmuştur. Yıllardan beri çiçekten çiçeğe konan, birçok kadın ve kızla gönül eğlendiren şair, artık sevdalı, hattâ

karasevdalıdır. Aşıktır, hem de Mecnun misali. Bir pervâne gibi sevgilisinin etrafında dönmektedir. Onun aşkıyla, yemekten içmekten kesilmekte, onu düşünmekten gözüne uyku girmemekte, sevgilisinden ayrılık ona, ölüm gibi gelmektedir. *Karasevda* adlı şiirinde, bu duygularını ne güzel anlatır:

Bir kere sevdaya tutulmaya gör;
Ateşlere yandığının resmidir.
Aşık dediğin Mecnun misali kör;
Ne bilsin, âlemde ne mevsimidir.

Dünya bir yana, o hayal bir yana;
Bir meşaledir, pervâneyim ona.
Altında bir ömür döne dolana,
Ağladığım yer, penceresi midir?

Bir köşeye mahzun çekilen için,
Yemekten içmekten kesilen için,
Sensiz uykuyu haram bilen için,
Ayrılık ölümün diğer ismidir.

Otuz Beş Yaş şairi, otuz yedi yaşından sonra öyle bir karasevdaya tutulmuştur ki, tamamen sevgilisinin kontrolüne girmiş,ferman sendedir diye şiirler yazmakta, sevgilisinin gözlerine bakarken dalıp gitmekte, kendinden geçmektedir. Tarancı kelimenin tam anlamıyla büyük bir aşka tutulmuştur. Zaten aşk bilim adamları tarafından “*sevginin tutkulu ve derin biçimi*” olarak tanımlanmıştır (Tarhan, 2005: 279). Bilim adamlarına göre âşık, şu özelliklere sahip olan kişidir:

- 1- Daima onu mutlu etmeliyim düşüncesiyle hareket eder.
- 2- Sevgilisine karşı her türlü fedakârlığa hazırdır.
- 3- Büyük bir samimiyet ve içtenlik taşır.
- 4- Sevdiğime bütün sırlarımı anlatabilirim ve o, hayatımdaki en özel kişidir diye düşünür.
- 5- Mantığı daima ikinci plâna iter.
- 6- Sevgilisi için, onunla beraber olmadığımı mutlu değilim diye düşünür.
- 7- Sevdiğine büyük bir tutkuyla bağlıdır. Burada bazen bağlılıkla karıştırılan, bağımlılık kavramını açıklamak gerekir. Bağlılıkta kişi, sevdiği insan tarafından psikolojik ihtiyaçları karşılandığı için tatmin duygusu yaşar. Oysa bağımlılık, çıkar ilişkisidir. Tıpkı başka bir şansı olmadığı için oluşan şirket ortaklığı gibi (Tarhan, 2005: 280).

Tarancı'nın aşk şiirlerini incelediğimizde onun, bütün bu özelliklere sahip olduğunu görürüz. Şâirin, *Ferman Sendedir* adlı şiiri, âşık bir insanın tipik özelliklerini taşır:

Nedim'in gözünden irak o dilber,
O dilbersin ki hüsnü an sendedir.
Rüyada görülen bahara benzer,
Bülbülleri mest gülistan sendedir.

Saç bir yana, dünya bir yana düşer;
O gözlere dalan ummana düşer,
Hâlim nakleylemek yârâna düşer;
Yarayı ben aldım, derman sendedir.

Emreyle at koşturam deryalarda;
Gemi vapur yürütem sahralarda;
Kuş olam, kanat çırpam semalarda;
Emreyle güzelim, ferman sendedir

Artık Tarancı, evlenip mesut olmayı hayal etmeye başlar. Daha da önemlisi, sevgilisini gözü gibi kıskanır. Bir erkek, sevgilisine yan bakacak olsa, kan çıkacağını bile söyler. Halbuki Cahit Sıtkı neslinden meselâ, Orhan Veli böyle düşünmez. Onun âşık olduğu kadınlar, kendi ifadesiyle söyleyecek olursak

Barlarda göbek atar.
İş başında şunun bunun esiri,
Ama bardan çıktı mı,
Kiminle isterse onunla yatar (Kanık, 1988: 174).

kadınlardır. Cahit Sıtkı'nın arkadaşlarından Bedri Rahmi de şiirlerinde "kadının paylaşılması fikrini" savunur. *Güzel ile Faydalı* adlı şiirinde,

Güzel dediğin, yağmur misali hepimizin olmalı (Eyüboğlu, 1958: 91)

der. Tarancı ise, *Mesut Çift* adlı şiirinde, onlardan bütünüyle farklı bir anlayışla karşımıza çıkar:

Göz açtım onu gördüm güzellerden
Ceylan gibi bir şey, nazlı, ürkek
Gözüm gibi kıskanırım ellerden
Kan çıkar yan baksa bir erkek.

Saçları saç, gözleri göz o yârin
Gamzesi muhabbeti kadar derin
Serindir elleri alnımda serin
Göğüs onda başımı dinleyecek.

Ben bir kara parçasıyım, o deniz
Ne ben onsuz olabilirim, ne o bensiz

Gökyüzüne vurmuş mesut gölgemiz
Gel fotoğrafçı, gel, resmimizi çek.

Tarancı, *Portre* başlıklı şiirinde, sevgilisinin özelliklerini sayar. Bu sevgili saçları siyah, gözü siyah, sağ yanağında beni olan, esmer tenli, edâlı, nazlı, yol yordam bilen, her açıdan dişi ve en önemlisi de bizden, bizim içimizden birisidir. Otuz Beş Yaş şairi, bu sevgilisini ne güzel tasvir eder:

Seveceğim hatun kişi
Saçları siyah, gözü siyah
İllâ ki
Esmer olacak.

Dişi, öylesine dişi
Aşık kolum, akşam sabah
Belinde
Kemer olacak.

Edâsı edâ, nazı naz
Yolda yordamda bitirmiş
Bir güzel
Bizden olacak.

Bir ömür boyunca kış yaz
Doymayacağım tek yemiş
Sağ yanakta
Ben olacak.

Galatasaray Lisesi'nde okumuş, Mülkiye'ye devam etmiş, Paris'te siyasal bilgiler eğitimi almış bir Türk şairinin, bu denli geleneksel özellikler taşıyan bir sevgili portresi çizmesi, hayret edilecek bir şeydir. Çünkü modern Türk edebiyatında, daha Tanzimat döneminden itibaren, Batı'nın etkisiyle sevgililer, genellikle sarı saçlı ve mavi gözlüdür. Ayrıca bu sevgilinin, bizden olup olmamasına da (Abdülhak Hâmit'te olduğu gibi) pek dikkat edilmez. Cahit Sıtkı'nın delicesine âşık olduğu bu kız, onunla birlikte Çalışma Bakanlığı'nda görev yapmakta olan Cavidan Tınaz'dır. Kızı babasından isteyen Tarancı, âşık olduğu bu kızla evlenmesi konusunda, “*türlü zorluklar çıkmasına*” (Saba, 1957: 34) rağmen, bütün bu zorlukları yenmesini bilmiştir. Şair bunu, 1950 yılı sonbaharında yayımladığı *Aşk İle* başlıklı şiirinde ne güzel dile getirir:

Aşk ile koskoca dağları düz ettim
Avladım sonunda, o civan keklifi.

Sevgilisinin gönlüne girmeyi başarmış, âilesini ikna etmiş Tarancı'yı, 1951 Nisan'ında temelinde aşk olan, namuslu ve vakur, örnek bir yuva kurmaya çalışırken görürüz. Şâir artık üzerinden eski bedbinliği atmış, umutlu bir şekilde hayata bakmakta, güzel ve ferah günler hayal etmektedir:

Örnek bir yuva kurmaktayız, namuslu, vakur
Aşk var bu evin temelinde, harçların şâhı
Gelecek günlerin en güzeli, en ferahı
Kalbi temiz, alını ak sevişenlerin olur.

Otuz Beş Yaş şâiri, 4 Temmuz 1951'de kırk bir yaşında Ankara Halkevi'nde yapılan bir nikah töreniyle evlenir. Eşinin Tarancı üzerinde çok olumlu etkileri olur. Onun sayesinde rakıyı bırakır. Düzenli bir hayata başlar. Gayet şık ve temiz giyinir. Üzerinde evliliğin bütün intizamı açıkça görülür. Eşine hayrandır ve onu çok sevmektedir. Bir arkadaşına "*Düşün kardeşim, bütün saadetimi ona borçluyum. Bak beni ben yaptım*" der (Güvemli, 1956: 11). Eşi onun için başını koruyan bir melektir. Cahit Sıtkı artık huzur doludur. Aradığı her şeyi onda bulmuştur. Mutluluk türküleri söyler. Eşini, başını koruyan meleğini, ne güzel anlatır:

Aşk ile yaptım bu işi
Elimle seçtiğim dilber
Yârin olmuşu, ermiş
Şefkate anneye değer.

Her sabah, sağlığım, neşem
Her akşam huzurum odur.
Değme güzele değişmem
Böyle hanım az bulunur.

Karımdır o benim gerçek
Merdivende ışık tutan
Başımı koruyan melek
Cümle kazadan, beladan.

Tarancı o günlerde, bu mutlu atmosfer içinde, süründüğümüz bu çamur deryasından uzak, cennet misali bir dünya kurmayı düşünmekte, gönlü sevinçten uçmakta, doğacak çocuklarının ve torunlarının hayaliyle yaşamaktadır. Cahit Sıtkı bu duygular içinde Türkçenin belki de en güzel aşk şiirlerini yazar.

Sonuç:

Tarancı'nın bütün şiirleri, kronolojik olarak incelendiğinde, kadın, sevgili ve aşk konusunda, onun hayatının iki döneme ayrıldığı söylenebilir:

1-Hoşlanma, ilgi ve sevginin hâkim olduğu, kaynağı çoğunlukla içgüdüsel arzulara, erotizme ve cinselliğe dayanan birinci dönem.

Bu dönem onu, birçok kötü alışkanlığa sahip, perakende saadetler peşinde koşan, salt tensel hazların esiri, mutsuz bir insan yapmış, umutsuzluk, karamsarlık, kötümserlik ve yalnızlık duyguları içinde bitirip tüketmiştir.

2-Sevginin tutkulu ve derin biçimini yaşadığı, sadakat, bağlılık ve şefkat duygularının hâkim olduğu, aşka dayanan ikinci dönem.

Bu dönem ise onu, hiç değilse kırk yaşından sonra, düzenli bir hayata alıştırmış, örnek bir yuva kurmasını sağlayarak mutlu bir insan haline getirmiştir. Bu ikinci dönem, onun sanatı için de çok olumlu sonuçlar doğurmuştur. Tarancı bu yıllarda, Türkçeye, onu hoşnut edecek, kuğunun son şarkısı kadar güzel aşk şiirleri kazandırmıştır. Fakat Tarancı, ne yazık ki, bu güzel aşk şiirlerine devam edememiş, daha kırk altı yaşındayken bu dünyadan ayrılmak zorunda kalmıştır. Bunda, onun, yıllarca yaşadığı düzensiz hayatın da büyük bir rolü olsa gerektir.

KAYNAKLAR

- BAYKAL, Ülker-HIZ, Yaşar (2001), *Aşk Şiirleri Antolojisi*, Übl Yayınları, Ankara.
- ÇETİN, Nurullah (2003), *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Basımevi, Ankara.
- EVREN, Cüneyt (1997), *Narsisizm*, BDS Yayınları, İstanbul.
- EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (1958), *Dördü Birden*, İstanbul.
- GEÇER, İlhan (1977), *Cahit Sıtkı Tarancı*, Toker Yayınları, İstanbul.
- GÜVEMLİ, Zahir (1956), “Cahit Sıtkı Tarancı İçin”, *Varlık*, sayı: 443, s. 11.
- KANIK, Orhan Veli (1998), *Orhan Veli Bütün Şiirleri*, 35. Baskı, Adam Yayınları, İstanbul.
- KAPLAN, Mehmet (1967), *Nesillerin Ruhü*, Hareket Yayınları, İstanbul.
-(1975), *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, 2. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.
-(1978), *Edebiyatımızın İçinden*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (1987), *Çile*, 12. Baskı, b.d. Yayınları, İstanbul.
- SABA, Ziya Osman (1957), “Cahit’le Günlerimiz”, *Ziya’ya Mektuplar*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- TARANCI, Cahit Sıtkı (1957), *Ziya’ya Mektuplar*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- (1980), *Cahit Sıtkı Tarancı Bütün Şiirleri*, (Derleyen ve düzenleyen Asım Bezirci), 2. Baskı, Can Yayınları, İstanbul.
- TARHAN, Nevzat (2005), *Kadın Psikolojisi*, Nesil Yayınları, İstanbul.
- WELLEK, Rene- Austin Warren (1993), *Edebiyat Teorisi*, (Çeviren Ö. Faruk Huyugüzel), Akademi Kitabevi, İzmir.
- YEŞİLYURT, Süleyman (2004), *Nâzım’ın Kadınları*, Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.